

EL CONCURS DE CARTELLS DE 1940, ORIGEN DE LA COL·LECCIÓ ARTÍSTICA DEL PATRONAT DEL MISTERI D'ELX

Ángel J. CASTAÑO GARCÍA
Joan CASTAÑO GARCÍA

Resum: El concurs nacional de pintura convocat el 1940 per la Junta Nacional Restauradora del Misterio de Elche y de sus Templos per a confeccionar el cartell anunciador de la *Festa d'Elx* de 1941, la primera que es feia després de la Guerra Civil Espanyola, va propiciar la formació de la col·lecció artística de l'actual Patronat del Misteri d'Elx. L'estudi de la documentació històrica i dels originals conservats a la Casa de la Festa, Museu Municipal de la Festa i Arxiu Històric Municipal, dels quals s'ofereix la corresponent fitxa tècnica, ha permès determinar l'actuació del primitiu organisme a l'hora d'imprimir els cartells de les festes elxanes fins a l'any 1948.

Paraules clau: cartell, *Festa d'Elx*, concurs, pintura, postguerra, Eugeni d'Ors.

Title: The 1940 poster competition as the origin of the Mystery Play of Elx's art collection

Abstract: In 1940 the national painting competition organized by La Junta Nacional Restauradora del Misterio de Elche y de sus Templos made a poster of *La Festa d'Elx* for the festivities of the following year 1941. It was the first poster made after the Civil War. The competition promoted the creation of the artistic collection of the current Patronat del Misteri d'Elx. The study of the historical documentation and the originals preserved at La Casa de la Festa, Museu Municipal de la Festa and municipal historical archive (the technical specification sheets are included in the article) allowed the work of the first organism to print the posters of the city celebrations until 1948.

Keywords: poster, *Festa d'Elx*, competition, painting, post-war, Eugeni d'Ors.

La catalogació i estudi de la col·lecció artística del Patronat del Misteri d'Elx ha permès, entre altres coses, conèixer les diferents etapes per les quals ha travessat aquesta col·lecció i les circumstàncies que han potenciat la seua creació i el seu desenvolupament.¹ Una part molt important d'aquest conjunt d'obres està formada pels cartells anunciadors

¹ Veg. A. J. CASTAÑO GARCÍA, *El Misterio de Elche en las artes plásticas: la colección del Patronato del Misteri d'Elx*, tesi doctoral inèdita, Universitat Miguel Hernández d'Elx, 2015.

de la *Festa* que cada any s'han imprés i s'han distribuït a Elx i fora d'Elx per a difondre les celebracions.

Precisament, l'anàlisi dels diferents cartells, que també poden classificar-se en etapes molt diverses, tant artístiques com tècniques, ens ha dut a concloure que l'esmentada col·lecció artística del Patronat s'inicia amb el concurs nacional de pintura convocat el 1940 per la Junta Nacional Restauradora del Misterio de Elche y de sus Templos, amb la fi d'elegir el cartell que havia d'anunciar la representació de 1941, la primera que es feia des de 1935, una vegada restaurada l'església de Santa Maria dels greus danys patits en l'incendi del 20 de febrer de 1936. Com ja posàrem de manifest, aquesta primera representació de la postguerra volgué ser mostrada com un assoliment del nou règim i havia d'anunciar-se com una gran recuperació feta per les forces guanyadores del conflicte bèl·lic.²

Al maig de 1940 l'anomenada Comisión de Restauración de la iglesia de Santa María y de las Fiestas de Agosto, constituïda a Elx al poc d'acabar-se la guerra, va ser transformada en l'esmentada Junta Nacional Restauradora del Misterio de Elche y de sus Templos, donant-li projecció estatal i formant-la amb dues comissions, una «de Madrid», presidida pel ministre d'Educació Nacional i, de manera efectiva, per Eugeni d'Ors (1881-1954), i una altra «d'Elx», presidida per l'alcalde de la ciutat i per l'industrial Antonio Ripoll Javaloyes (c. 1893-1966). D'aquesta nova composició de la Junta Restauradora es va donar compte en la reunió celebrada el 4 de juny on, a banda d'iniciar els treballs per a posar en marxa la *Festa* a l'agost de l'any següent, «se acuerda convocar un concurso de carteles para las fiestas del año 1941, cuya convocatoria y condiciones se fijarán en la próxima reunión».³

Les esmentades bases indicaven que «para conmemorar la Restauración del “Misterio de Elche” o “Festa”, joya musical del siglo XIII, Monumento Nacional, y de su escenario el suntuoso templo de Santa María, y con motivo de la 1ª representación esta Junta convoca entre artistas españoles este concurso». Els cartells havien de mesurar 70 x 100 cm, dur la inscripció obligatòria d'«Año 1941.- Restauración del “Misterio de Elche”» i deixar un espai prudencial per a incloure una síntesi del programa de festes.

Es donarien tres premis de 2.000, 750 i 400 pessetes, respectivament. El termini d'entrega seria el 10 d'agost de 1940 i la tècnica utilitzada havia de ser la corrent per a la seua fàcil reproducció. El jurat seria designat entre l'11 i el 15 d'agost entre prestigioses personalitats literàries i artístiques. La seua resolució es faria entre el 15 i el 18 d'agost i el primer premi seria editat per la Junta de manera que el cartell es

² Veg. J. CASTAÑO GARCÍA, «Una aproximación a la historia contemporánea de la *Festa*: la Junta Nacional Restauradora del Misterio de Elche y de sus Templos», *Festa d'Elx*, 43 (1991), p. 181-210. També, Josep Maria ASENCIO VERDÚ i J. CASTAÑO GARCÍA (eds.), *Alberto Asencio González i la Festa d'Elx, Epistolari (1935-1970)*, Patronat del Misteri d'Elx, Elx, 2004. Cal advertir, però, que no tots els cartells originals que conserva el Patronat provenen d'aquest concurs, ni totes les obres presentades acabaren sent cartells impresos, com erròniament manifesta Antonio Ródenas en les declaracions que féu a R.B., «El patrimonio de papel del *Misteri*», *El Mundo*, 18-07-2011, p. 12.

³ Acta de la Junta Restauradora, 04-06-1940 (Arxiu del Patronat del Misteri d'Elx [APME], Sig. 5/88).

poguera posar en circulació a principis de gener de 1941. S'indicava també que les obres premiades quedarien en propietat de la Junta que podria publicar-les quan creguera oportú. La Junta es reservava el dret, a proposta del Jurat, de comprar algun original més, pagant 200 pessetes. I la resta, podrien ser retirats pels autors en acabar les exposicions que es farien a Elx i Madrid.⁴ [Fig. 1]

En el mes de juliol ja es van nomenar els membres del Jurat del concurs. En la documentació conservada es localitzen còpies dels oficis enviats a Eugeni d'Ors, com a president, al pintor valencià Manuel Benedito (1875-1963), a l'escultor, també valencià, José Capuz (1884-1964), al conferenciant Federico García Sanchiz (1886-1964), com a membres, i a l'arquitecte il·licità Antonio Serrano Peral (1907-1968), que com veurem, va actuar de secretari. L'ofici indicava: «Tengo el honor de comunicarle que esta Junta, en sesión ordinaria celebrada en el día de hoy, ha acordado nombrarle Miembro del Jurado Calificador en el concurso de carteles para el año 1941 que tendrá lugar el próximo agosto. Con este motivo, pláceme felicitarle. Dios guarde a V.S. muchos años. Elche, 18 de julio de 1940».⁵ De tota manera, veurem més avant una xicoteta variació respecte a la composició final del jurat.

En el mateix mes, la Junta volgué tornar a recordar la vigència del concurs i féu difusió de les bases en els mitjans de comunicació. Per exemple, el 26 de juliol aparegué en l'ABC la següent notícia breu: «Organizado por la Junta Nacional Restauradora del “Misterio de Elche” y sus Templos, se abre un concurso de carteles entre los pintores y dibujantes españoles con premios en metálico, y cuyas bases están a disposición de los mismos en la secretaría de la Asociación de Pintores y Escultores (Infantas, número 30, principal), de cuatro a siete de la tarde».⁶

Així mateix, es conserva un ofici acusant recepció de les bases del concurs de Vicente Escrivà Soriano, cap provincial de Propaganda de València: «acusó recibo de su atento B.L.M. incluyendo anuncios del concurso de carteles organizado por esa Entidad y tengo el gusto de participarle que con esta fecha doy traslado de los mencionados anuncios a los periódicos locales *Levante* y *Las Provincias* interesando su inserción».⁷ Termes semblants aporten oficis de Julián del Valle y Martín, cap provincial de Propaganda de Viscaia i d'Enrique Solano Martínez, cap provincial de Propaganda de Cadis.⁸ Aquests dos últims manifestaven que havien donat ordres per a difondre l'anunci en tota la premsa i radio de la seua respectiva província.

El resultat del concurs el podem conèixer per l'acta de la tercera reunió plenària de la Junta Nacional Restauradora, que tingué lloc el 13 d'agost de 1941 i en la qual, entre altres coses,

⁴ *Concurso de Carteles. Organizado por la Junta Nacional Restauradora del Misterio de Elche y sus Templos* (APME, sig. 5/70).

⁵ APME, Sig. 3/228 (Eugenio d'Ors), 11/93 (Manuel Benedito), 11/120 (José Capuz), 11/200 (García Sanchiz) i 12/48 (Serrano Peral).

⁶ *ABC* (Madrid), 26-07-1940, p. 5.

⁷ 29-07-1940, APME, sig. 4/66.

⁸ APME, sig. 4/65 i 4/64, respectivament.

se da cuenta del fallo del Jurado del concurso de carteles formado como Presidente el Exmo. Sr. D. Eugenio d'Ors; vocales Exmos. Sres. D. Conrado del Campo, D. José Capuz y D. Manuel Benedito y como Secretario D. Antonio Serrano Peral, a los siguientes carteles:⁹

1º premio. Lema: Campanas. Autor: Vicente Gil, de Valencia.

2º premio. Lema: Asumpció. Autor: Manuel Albert y Antonio Llorens (Alicante)

3º premio. Lema: Ara-Coeli. Autor: Manuel Albert y Antonio Llorens.

Adquirido por el Instituto de España, a propuesta de su Secretario Perpetuo Exmo. Sr. D. Eugenio d'Ors, al Lema Horta, autor Carlos Girón Rodríguez (Madrid).¹⁰

També en aquesta ocasió es va difondre el resultat del concurs per mitjà de la premsa. El dia 28 d'agost apareixia en *ABC* la següent nota:

Junta Nacional Restauradora del «Misterio de Elche». Se pone en general conocimiento que, en el concurso de carteles organizado por esta Junta Nacional Restauradora ha sido concedido el primer premio al que lleva por título «Campanas», original de don Vicente Gil, de Valencia. El segundo, el titulado «Asumpció», de don Manuel Albert y don Antonio Llorens, y el tercero, al que lleva por lema «Ara-Coeli», de los mismos autores». ¹¹

Amb els treballs presentats es va organitzar a Elx una exposició, de la qual es conserven dues fotografies en el fons Eugeni d'Ors de l'Arxiu Nacional de Catalunya [Fig. 2 i 3], sense que tinguem notícia que es repetira l'exposició a Madrid, com assenyalaven les bases. Ignorem el nombre total d'obres i el de la majoria d'autors, ja que els treballs es presentaren sota lema i plica, i no es conserven aquestes. Gràcies a la resolució del Jurat coneixem el nom del guanyador, Vicente Gil, de València, artista que durant molts anys treballà en el món de les falles valencianes i en el dels cartells cinematogràfics de grans dimensions, però del que, malauradament, no hem pogut localitzar la seua obra guanyadora en cap dels arxius i biblioteques locals i nacionals consultats.¹² Tant de bo que algun dia aparega algun exemplar.

També hem vist com el segon i tercer premi foren per al tàndem format pels artistes Manuel Albert i Antonio Llorens, d'Alacant. I que, per decisió d'Eugeni d'Ors, l'Institut d'Espanya, del qual era director, va adquirir l'original presentat pel pintor Carlos Girón Rodríguez, de Madrid. D'aquest autor tampoc podem aportar dades. Ara bé, gràcies

⁹ Veiem que en aquesta acta no apareix Federico García San-chiz com a membre del Jurat i, en canvi, figura el músic Conrado del Campo (1878-1953).

¹⁰ Acta de la Junta Nacional Restauradora del Misterio de Elche y sus Templos, 13-08-1941 (APME, sig. 5/70). Veg. Rosa M. CASTELLS GONZÁLEZ i José PIQUERAS MORENO, «Dibujos, carteles y otros materiales gráficos (1918-1960)», *Arte siglo XX en Alicante*, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 2001, p. 317-320.

¹¹ *ABC* (Sevilla), 28-08-1940, p. 6.

¹² Vicente Gil Pérez (València, 1913-2004), va cursar estudis artístics a les Escoles d'Arts i Oficis i de Belles Arts de Sant Carles, de València, amb diferents distincions, com el premi Roig i la pensió de la Residencia de Pintores de Granada. Va ser professor de l'Escola d'Arts Aplicades, on també fou secretari. A banda dels cartells murals per als cines, va treballar el dorat, policromat i restauració. També va aconseguir diferents premis en concursos de cartells de les Falles, de la Fira de Juliol i de la Fira Mostrari de València (Veg. «Vicente Gil Pérez, decano de los cartelistas de cine», *El País*, 20-06-2004). Cal assenyalat que la descripció del cartell de Gil que figura en l'article de Rosa M. CASTELLS GONZÁLEZ i José PIQUERAS MORENO (*op. cit.*, p. 318), creiem que es correspon, erròniament, amb un dels cartells presentats per Francisco Rodríguez S. Clement, que després veurem. Veg. també Rafael CONTRERAS JUESAS, *Carteles y cartelistas valencianos*, Ajuntament de València, València, 2003, p. 51-54.

a una confusió patida a l'hora de retornar un dels quadres, sabem que també va participar Juan José de Orta. Així, el 5 de setembre de 1940, s'escrivia a l'esmentat Girón Rodríguez indicant-li que se li havia retornat la seua obra.¹³ Tanmateix, el dia 7 d'octubre, l'empresa especialitzada en transport d'objectes artístics Viuda de Ángel Macarrón, de Madrid, escrivia a l'alcalde d'Elx una carta manifestant que el dia 6 d'agost havia enviat a Elx diversos quadres per al concurs, entre ells un que anava signat Orta «y por encargo del autor del citado cartel le ruego me lo remita por serle necesario al autor, pues lo tiene vendido. Tiene precisión de entregarlo con urgencia y esto me obliga a rogarle me lo mande inmediatamente».¹⁴ Tanmateix, a Elx es va produir una lleugera confusió i sembla que el quadre d'Orta era el que s'havia enviat a Carlos Girón: «No sabiendo porqué motivos, el día 5 del pasado mes de septiembre se le remitió facturado en G.V. a su consignación un cuadro cartel que no es el suyo, esperando nos diga cual es su cuadro para mandárselo, pero agradeceríamos que el que tiene en su poder, hiciera el favor de entregarlo a don Juan José de Orta, que vive en Alfonso XII, 38 (Estudio) y que pasará por ésa a recogerlo».¹⁵ La Junta, després d'informar la casa Macarrón del tràmits realitzats,¹⁶ va rebre una targeta en què s'indicava que «el Sr. Orta ya ha recogido su cartel de casa de D. Carlos Girón, lo que le comunico para su conocimiento».¹⁷ Com veurem, l'obra d'Orta, sense que puguem documentar com, tornà a Elx, forma part de la col·lecció del Patronat i va ser utilitzada el 1942 per a il·lustrar el cartell de festes i la portada de la revista *Festa d'Elig*.

Un altre autor que va participar en el concurs va ser Emilio Martínez Sánchez, que el 13 de setembre de 1940 va remetre una carta a la Junta Nacional Restauradora en els termes següents:

Habiendo ya transcurrido cerca de un mes desde que se celebró el concurso de carteles para la Restauración del «Misterio de Elche» y no teniendo noticias del fallo para la adjudicación de los diferentes premios y habiendo colaborado el abajo firmante en dicho concurso, es por lo que tengo a bien dirigirme a Vd. para rogarle se sirva comunicarme qué carteles han sido premiados y qué otros adquiridos, según el anuncio y bases publicadas en algunos diarios madrileños el pasado mes de julio. Mi cartel iba firmado por «Emilio 40» y el lema que inserté «Nóscete ipsum». Mi domicilio, como indiqué en el sobre que acompañó a dicho cartel es en Madrid, Huertas, 3, pero habiendo de permanecer en este balneario [Balneario de Fuencaliente, Ciudad Real] una larga temporada, es por lo que

¹³ Còpia de carta a Carlos Girón Rodríguez, 05-09-1940 (APME, sig. 11/198).

¹⁴ Carta de la viuda de A. Macarrón de Madrid a l'Alcalde d'Elx, 07-10-1940 (APME, sig. 4/171). El 21 d'octubre, tornava a insistir (APME, 4/170).

¹⁵ Còpia de carta a Carlos Girón Rodríguez, 19-10-1940 (APME, sig. 11/195). D'igual manera, se li va escriure a Juan José de Orta manifestant-li la confusió i assenyalant que el seu quadre el tenia Carlos Girón: «Con motivo de la entrevista celebrada en el domicilio de D. Eugenio d'Ors con el secretario de esta Junta tengo que manifestarle que el cuadro de su propiedad se le facturó en G.V. a don Carlos Girón Rodríguez, que vive en Montera, 47, entresuelo izquierda, esperando tenga a bien pasar por el domicilio de éste para que se lo entregue; pues no sabemos por qué motivos se le facturó a dicho señor» (APME, 3/222).

¹⁶ Còpia de carta a la viuda de A. Macarrón, 26-10-1940 (APME, Sig. 12/80).

¹⁷ Tarjeta de la viuda de A. Macarrón al president de la Junta Nacional Restauradora, 30-10-1940 (APME, sig. 4/169).

también le ruego me dirija aquí las noticias que anteriormente le pido.¹⁸

La contestació de la Junta va ser: «tengo que manifestarle que el Jurado de Carteles adjudicó el 1º premio a un Sr. de Valencia, el 2º premio a un Sr. de Alicante, el 3º premio a otro Sr. de Alicante, y el premio del Instituto de España a un Sr. de Madrid. Su cartel se encuentra en ésta, que esperamos sus gratas órdenes para saber a qué atenernos».¹⁹ També sabem que va participar en el concurs Juan Andrés Pérez, de Alhama de Murcia. Així ho indicava en una instància dirigida a l'alcalde d'Elx:

Que habiendo participado en el concurso celebrado en ésta el día 10 próximo pasado para un cartel de tamaño 70x100 con las inscripciones «Año 1941. Restauración del Misterio de Elche» y no habiendo sido elegido mi confeccionado, Lema «Alhama», es por lo que me permito solicitar ante V.E. tenga a bien remitírmelo a ésta por tener gran interés de poseer un grato recuerdo de ese «Ministerio» [sic].²⁰

Finalment, de les obres que quedaren en mans de la Junta Restauradora i que iniciaren la col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx, dues sabem que foren pintades per l'artista local Francisco Rodríguez S. Clement, tal i com va certificar son fill Eduardo Rodríguez Samper en 1998. Altra, com veurem, està signada per Val, sense que s'haja pogut identificar el nom, i d'altres desconeixem totalment la seua autoria.

Respecte a l'edició del cartel guanyador, també s'han conservat alguns documents. És el cas d'una carta del pintor Vicente Gil a Francisco Espinosa, secretari de la Junta Restauradora en què, després de disculpar-se per haver tardat a contestar, motivat per un greu accident d'automòbil que havia patit i que li havia fet estar hospitalitzat a Barcelona, explicava les gestions fetes per a imprimir el cartel en dues cases de València:

Las gestiones que he realizado en las litografía de J. Aviñó y Ortega son muy distintas en cuanto a resultados se refiere y si he hido [sic] a ellas son por considerarlas más capacitadas.

La casa J. Aviñó se compromete a hacer la tirada en cuanto recibiese el original y da un presupuesto que le remito al dorso de su tarjeta industrial. Si le interesa pueden ponerse en contacto con la casa.

La Casa Ortega tropieza con grandes dificultades por no tener ahora papel y aunque ha manifestado mucho interés por hacer este trabajo no ha querido comprometerse en dar un presupuesto por haber acordado la rama del papel un aumento del 80 al 100 x 100, que está pendiente de aprobación por el Ministerio correspondiente.

Por este motivo ignora el precio de coste del papel (cuando lo alla [sic]), pues al solo anuncio del aumento, ahora no hay quien

¹⁸ Carta de Emilio Martínez Sánchez al secretari de la Junta Nacional Restauradora, 13-09-1940 (APME, sig. 4/26).

¹⁹ Còpia de carta del secretari de la Junta Nacional Restauradora a Emilio Martínez Sánchez, 16-09-1940 (APME, sig. 3/210).

²⁰ Instància de Juan Andrés Pérez a l'alcalde d'Elx, 06-11-1940 (APME, sig. 3/30). Enterada la Junta Restauradora, li va remetre l'esmentat cartell (Nota del 28-11-1940, APME, sig. 11/37).

se lo sirva. Me ha dicho que cuando reciba papel me mandará un presupuesto.

Si a Vds. les corre prisa, como supongo, la tirada de los carteles, J. Aviñó es por ahora el único que podría servirles. Esto es todo lo que hay por ahora y desde luego ambas litografías se comprometerían a tener los carteles para enero próximo.²¹

Tanmateix, sembla que les previsions de la Junta no es van dur a terme i el cartell no es va editar per al mes de gener de 1941. De fet, l'1 de juliol de 1941 es va remetre l'orde d'edició a Gràfica Manén de Barcelona, de «mil carteles murales, reproducción del primer premio, litografiados en offset a 6 colores al tamaño 62 x 100. A Ptas cada uno 2,40. Condiciones de pago: La mitad del importe por adelantado, y el resto al entregar la mercancía».²²

Segurament, l'empresa barcelonesa va ser un suggeriment d'Eugeni d'Ors que va procurar que l'editor Gustavo Gili, que seria nomenat membre de la Junta Restauradora, vigilara l'edició. A l'invitació que la Junta féu a Gili per a assistir a la representació de la *Festa* d'agost de 1941 va respondre afirmativament, al temps que assenyalava que de la peça li havia parlat molt favorablement l'esmentat d'Ors,

quien me rogó hace poco vigilara la estampación del cartel que acaba de imprimirse y que siguiendo instrucciones recibidas, la casa Gráficas Manén ha entregado al Sr. Ibáñez, de ésta, que creo les ha remitido ya toda la tirada por vía marítima. Suponiendo les interesará a Vds. ver el efecto que se ha logrado con dicha impresión, y por si no lo han recibido ya por otro conducto, me permito remitirles adjunto un ejemplar del mismo.²³

El cartell començà a ser distribuït el 18 de juliol. Els exemplars impresos s'enviaren amb una circular signada pel president de la Junta Nacional Restauradora, Antonio Ripoll, i per l'alcalde d'Elx, Antonio Mas, que indicava:

Tenemos el honor de dirigirnos a Ud. para manifestarle que, habiendo sido restaurado el famoso y único en el mundo drama sacro-lírico, considerado Monumento Nacional, «El Misterio de Elche», el cual fue destruido totalmente por lo rojos, y dada la importancia que en sí representa por tratarse de una joya, de gran estima y en la cual la Academia de Bellas Artes de San Fernando, ha puesto el máximo interés por su restauración, por correo aparte le remitimos, del cartel, ejemplares, con el fin de que se sirvan fijar en los sitios más visibles de la población.

Les anticipamos nuestras más expresivas gracias y estimamos esta oportunidad para reiterarles nuestra consideración. Por Dios, España y su Revolución.

¡¡Arriba España!!²⁴

²¹ Carta de Vicente Gil, de Valencia, a Francisco Espinosa, 25-10-1940 (APME, sig. 3/161). El pressupost de J. Aviñó era: «Originales 3.000: 4.090 ptas. // Originales 5.000: 5.650 ptas.»

²² «Nota de pedido de la Junta Reconstructora del Templo de Santa María de Elche», per mediació de Vicente Bañón Fenoll, 01-07-1941 (APME, sig. 4/14).

²³ Carta de Gustavo Gili, editor, a la Junta Nacional Restauradora, 21-07-1941 (APME, sig. 3/141). Francisco Espinosa, uns quants dies abans, el 15 de juliol, havia escrit a Eugeni d'Ors desmentint una possible supressió de la *Festa*: «Nuestro drama sacro-lírico será representado en el presente año con el máximo esplendor y dichos rumores serán desvanecidos en la presente semana con la fijación en toda España de los carteles anunciadores que están próximos a terminarse según carta que poseemos de Gráficas Manén» (APME, sig. AAG/73).

²⁴ APME, sig. I-4-2.

Per tant, entenem que l'efecte propagandístic nacional que es plan-tejava en la convocatòria del concurs va resultar limitat, ja que fins a po-ques setmanes abans de la representació no es van començar a distribuir els cartells. Sobre les respostes a la circular, se n'ha conservat alguna: «Habiéndose recibido en esta Jefatura provincial 8 ejemplares del cartel “El Misterio de Elche”, le comunico que han sido distribuidos para su colocación en los principales comercios de esta ciudad»²⁵

Finalment, passades les festes, la Junta li va remetre un exemplar del cartel imprés al seu autor, Vicente Gil: «Recibida su carta 14 d/c y en virtud a sus manifestaciones, por la presente me complazco enviarle el cartel anunciador de las fiestas de agosto del que es Vd. el autor».²⁶

Obres

Els originals presentats al concurs nacional de pintura de 1940 que coneixem són nou. Set se'n conserven en la col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx, entre obres guanyadores i d'altres que, suposem, no van ser retirades pels seus autors. Un huité va ser donat al Museu Municipal de la *Festa* en 2004. I encara un altre original pertany a la col·lecció de l'Arxiu Històric Municipal d'Elx.

Cal indicar que les obres propietat del Patronat han patit la manca d'una seu fixa fins a l'edificació de la Casa de la Festa el 1988. Vol dir-se que, durant molts anys, estigueren penjades en les parets de l'ermita de Sant Sebastià, no en les millors condicions possibles, quan aquesta ermita, desacralitzada des de 1936, servia de sala d'assajos i camerí dels cantors, de seu del Patronat, de magatzem dels objectes de la *Festa*, d'arxiu, i de qualsevol altra acció relacionada amb el món del *Misteri d'Elx*. [Fig. 4] A partir de la creació de la Casa de la Festa els cartells, com la resta de la col·lecció artística del Patronat, que va anar creixent considerablement en dotar-se aquesta casa d'una sala d'exposicions, va ser convenientment instal·lada i exposada de manera que ara mateix està en òptimes condicions. [Fig. 5] Com també veurem, alguns dels cartells van ser restaurats per l'Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals l'any 2012. Mostrem a continuació les fitxes tècniques dels originals presentats al concurs de 1940 conservats a Elx.

²⁵ Ofici de Teodoro Guerrero, secretari provincial de Propaganda de Granada a l'alcalde d'Elx, 12-08-1941 (APME, sig. 4/59). Es conserva un altre ofici del cap de Propaganda d'Astúries, 08-08-1941 (APME, sig. 4/57).

²⁶ Còpia de carta a Vicente Gil Pérez, de València, 19-08-1941 (APME, sig. 6/45).

Autor: Manuel Albert i Antonio Lloréns. [Fig. 6]

Any: [1940].

Llegenda: «Año 1941. Restauración del “Misterio de Elche”».

Lema: Asumpció.

Mesures: 93,50 x 63, 50 cm.

Tècnica: *Gouache* sobre paper.

Tipus d'ingrés: Segon premi del concurs de pintura de 1940.

Conservat en: Col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx.

Ubicació actual: Casa de la Festa. Primera planta. Sala de conferències (emmarcat)

Restauració: Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals, 2012.

Descripció: Recorda un Pantocràtor romànic i ens presenta com a figura central a la Mare de Déu de l'Assumpció que puja als cels. Cartell ben resolt a mode de miniatura medieval des d'un llenguatge gràfic contemporani.²⁷ Als costats de la Verge, dos àngels que toquen instruments musicals i baix d'ells, dos apòstols, Sant Joan i Sant Pere, separats per una construcció fortificada entre dues palmeres. Tot això dins d'un cercle de color malva (que conté la signatura dels autors en la base: Albert-Lloréns) sobre un camp de color ocre. Al voltant del cercle el text: «Año 1941. Restauración del Misterio de Elche». En el vèrtex inferior dret el lema: «Asumpció», i en el vèrtex inferior esquerre, triàngulets de proves de colors per al cercle.

Utilització: Es va usar per als cartells anunciadors del *Misteri* dels anys 1952 y 1996 [Fig. 7 i 8].

Altres reproduccions: «La Festa y sus carteles», *La Verdad*, 10-08-1990 (especial *Misteri '90*), p. 20-21. *Festa d'Elx*, 48 (1996), p. 63. «El *Misteri* recupera los carteles anunciadores de los 40 y 50», *La Verdad*, 15-11-2011, p. 12. M. J. MORA, «Color original para la *Festa*», *Información*, 17-05-2012, p. 8. *Los carteles del Misteri d'Elx: Conservación, restauración y puesta en valor de los bienes culturales materiales del Patrimonio Inmaterial de la Humanidad*, Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals, València, 2012, s.p. *La Festa a través de sus carteles, 1941-2012*, Ajuntament d'Elx–Patronat del Misteri d'Elx, Elx, 2012 (parcial). A. FAJARDO, «El *Misteri* reunirá en una exposición los carteles de los últimos 70 años de las representaciones», *Información*, 01-02-2013, p. 5. *Festa d'Elx*, 58 (2014), p. 13.

Notes biogràfiques de l'autor: Manuel Albert González (Aranjuez, 1907 - Alacant, 1994), va cursar estudis en l'Escola d'Arts i Oficis d'Alcoi, on es va especialitzar en pintura de paissatge. Vinculat tota la seua vida a la ciutat d'Alacant, es va dedicar professionalment a activitats publicitàries i decoracions murals. Va treballar activament en el món de les Fogueres des de 1943, obtenint diversos premis en diferents categories. El 1947 va guanyar el primer premi del cartell anunciador de les festes alacantines i també va aconseguir guardons pels seus cartells de Setmana Santa, de la fira d'Albacete i de l'Exaltació cervantina de

²⁷ Veg. Rosa M. CASTELLS GONZÁLEZ i José PIQUERAS MORENO, *op. cit.*, p. 318.

Ciudad Real. Amb quinze cartells és l'artista més ampliament representat en la producció vinculada a les Fogueres de Sant Joan.²⁸ Cal assenyalar que l'any 1951 va tornar a realitzar el cartell de les festes d'Elx, ara en solitari. [Fig. 9] D'Antonio Llorens no hem sabut localitzar cap referència biogràfica, tot i que des de l'Arxiu Municipal d'Alacant ens informen que una Foguera de 1947 està signada per A. G. Llorens.

Autor: Juan José de Orta. [Fig. 10]

Any: [1940].

Llegenda: «Año 1941. Restauración del “Misterio de Elche”».

Mesures: 93,00 x 68,50 cm.

Tècnica: Oli sobre tela.

Tipus d'ingrés: Va participar en el Concurs de Pintura de 1940. Com hem vist, va ser retornat al seu autor, que manifestava que el tenia venut. Ignorem en què condicions va tornar a Elx.

Conservat en: Col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx.

Ubicació actual: Casa de la Festa. Primera planta. Sala de conferències (emmarcat).

Restauració: Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals, 2012.

Descripció: S'observa en primer pla a la Mare de Déu jacent en el seu llit de la Dormició, amb un llençol de color roig. Al fons de l'estança, que està a fosques, una porta per on entra la llum i per on apareix un àngel amb túnica de color blau que du a les mans una palma daurada. Obra amb un grau d'iconicitat elevat amb un toc contemporani, que s'allunya del classicisme acadèmic. El primer pla de l'obra, inclòs el rostre de la Verge, apareix emmarcat per línies negres, com feia Cézanne en moltes de les seues obres. El seu clar simbolisme es veu mermat per una execució descuidada i per l'exclusió, potser per desconeixement, de l'espectacular escenari de la Basílica de Santa Maria d'Elx i dels aparells aeris de la Festa, com la Mangrana.²⁹ En el vèrtex superior dret, la signatura de l'autor: Orta.

Utilització: Va ser utilitzat per a compondre el cartel de les festes d'agost de 1942 [Fig. 11] i per a la portada de la revista *Festa d'Elig* del mateix any [Fig. 12].

Altres reproduccions: *Festa d'Elig*, 1942 (portada). Antonio ANTÓN ASENSIO, «Carteles del Misteri», *Información*, 08-08-1987 (especial *Misteri d'Elx*), p. 17. J. CASTAÑO GARCÍA, «L'arxiu del Patronat de la Festa», *Información* 11-08-1989, (especial *Misteri d'Elx*), p. 14-15. «La Festa y sus carteles», *La Verdad*, 10-08-1990 (especial *Misteri '90*), p. 20-21. Carmen GUTIÉRREZ CARDONA - María MARÍN MARTÍNEZ - En-

²⁸ <http://lafogueradetabarca.blogspot.com.es/2014/11/el-legado-de-lo-efimero-manuel-albert.html> [consulta 25-11-2015]. També Santiago LINARES ALBERT, «Manolo Albert: el artista y las Hogueras», *Foguera Port d'Alacant*, Alacant, 1997, p. 44-57 i Rafael CONTRERAS JUESAS, *op. cit.* p. 160-161.

²⁹ Veg. Rosa M. CASTELLS GONZÁLEZ i José PIQUERAS MORENO, *op. cit.*, p. 318-319. També «Carteles para una Festa», *Información*, 10-08-2002 (especial *Elche: El Misteri... y mucho más*), p. 36-37.

carnación SALAS SIRVENT - Rafael NAVARRO MALLEBRERA, *Festa d'Elx*, 44 (1992), p. 129. Biel SANSANO, «El ressorgir de *Festa d'Elx*», *Información*, 19-11-1992 («Artes y letras»), p. 1-2. Miguel ORS MONTENEGRO, *Elche (1900-1949)*, Llibreria Ai i Truc, Elx, 1998, p. 288. *Festa d'Elx*, 50 (1998), p. 203. *Reproducció cartells de la Festa: 1940-1950*, Museu Municipal de la Festa, Elx, s.d. [1997]. Rosa M. CASTELLS GONZÁLEZ i José PIQUERAS MORENO, «Dibujos, carteles y otros materiales gráficos (1918-1960)», *Arte siglo XX en Alicante*, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 2001, p. 318. *Festa d'Elig (1942-1953)* [document digital], Patronato del Misterio de Elche, Elx, 2004. Joan CASTAÑO GARCÍA, «Fiestas y cultura», *Elx. Una mirada històrica*, Ajuntament d'Elx, Elx, 2006, p. 420. Joan CASTAÑO GARCÍA, *La Festa d'Elx, la Festa de tots. Del passat al futur d'un Patrimoni de la Humanitat valencià*, Biblioteca Valenciana, València, 2008, p. 136. *Los carteles del Misteri d'Elx: Conservación, restauración y puesta en valor de los bienes culturales materiales del Patrimonio Inmaterial de la Humanidad*, Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals, València, 2012, s.p. *Festa d'Elx*, 58 (2014), p. 7.

Notes biogràfiques de l'autor: El 1927 un jove Juan José de Orta, deixeble de Vázquez Díaz, exposava en el Pavelló d'Art Antic, patrocinat per la secció de Belles Arts de l'Ateneu de Sevilla, més de vint obres impregnades de la tècnica original i estranya que el caracteritzava. Paradas Agüera manifestava sobre la seua pintura que els retrats eren aspres i recis, segurs i sintètics i el modelat semblava fet com si estigueren tallats sobre fusta.³⁰ Anys després, José Camón Aznar indicava que «la pintura de Orta es sombria, concentrada, con perspectivas de gran vuelo, reducidas enérgicamente a sus planos monumentales y esenciales. Pintura ascética, donde los objetos cotidianos, las arquitecturas y los grandes espacios dejan sus volúmenes gigantescos en planos quintaesenciales. Orta ve el mundo en masas graves y sumarias, reducido a síntesis casi alusivas [...] Pintura de reposada condensación que en su pequeño formato parece concebida con inspiración de grandes formas murales».³¹

Autor: Francisco Rodríguez S. Clement. [Fig. 13]

Any: [1940].

Mesures: 82,00 x 68,20 cm.

Tècnica: Temple sobre cartó.

Tipus d'ingrés: Concurs de pintura de 1940.

Conservat en: Col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx.

Ubicació actual: Casa de la Festa. Primera planta. Sala de conferències (emmarcat).

³⁰ Inmaculada Concepción RODRÍGUEZ AGUILAR, *Arte y cultura en la prensa. La pintura sevillana (1900-1936)*, Universitat de Sevilla, Sevilla, 2000, p. 265.

³¹ José CAMÓN AZNAR, «Se pinta el cielo», *ABC* (Sevilla), 04-02-1947, p. 2.

Descripció: La figura principal del cartell és un apòstol al qual acompanya un altre, als peus del llit de la Mare de Déu. En primer terme, un dels canelobres que il·luminen el cadafal de la *Festa*. Tot sobre fons fosc. L'estil és figuratiu, amb un grau d'iconicitat bastant elevat, aportant realisme que es sintetitza amb taques de color. En el vèrtex superior esquerre, sobre un camp triangular de color blau, està disposada la llegenda «Año 1941. Restauración del Misterio de Elche», junt a l'escut de la ciutat d'Elx en ocre. En el revers, un text manuscrit que verifica la autoria de l'obra: «Eduardo Rodríguez Samper, pintor e hijo del pintor Fco. Rodríguez S. Clement, certifico: que esta obra pintada al dorso, cartel anunciador de la Restauración del Misterio de Elche en el año 1941, es original de mi padre y pintada al temple sobre cartón. Elche, a 15 de enero de 1998. [Rúbrica]».

Altres reproduccions: Miguel ORS MONTENEGRO, *Elche (1900-1949)*, Llibreria Ali i Truc, Elx, 1998, p. 279. *Els colors de la Festa*, Patronat del Misteri d'Elx, Elx, 1998, s.p. *Reproducció cartells de la Festa: 1940-1950*, Museu Municipal de la Festa, Elx, s.d. [1997]. «El arte del cartel», *La Verdad*, 10-08-2000 (especial *La Festa 2000*), p. 20. Joan CASTAÑO GARCÍA, «Festes i cultura», *Elx, una mirada històrica*, Ajuntament d'Elx, Elx, 2006, p. 421. Josep Maria ASENSIO VERDÚ-Joan CASTAÑO GARCÍA, *Alberto Asencio González i la Festa d'Elx, Epistolari (1935-1970)*, Patronat del Misteri d'Elx, Elx, 2004, s.p. *Festa d'Elx*, 58 (2014), p. 15.

Notes biogràfiques de l'autor: Francisco Rodríguez Sánchez Clement (Elx, 1893-Santa Pola, 1968): pintor, professor de dibuix, empleat municipal. Fill del també pintor Francisco Rodríguez Clement, «El Amante». Amb el suport del duc de Béjar va cursar estudis a l'Escola de Belles Arts de Madrid. La pintura de Sorolla va exercir gran influència en la seua formació i el 1932 es va traslladar a Madrid, on va exposar en diferents certàmens oficials i on va coincidir amb el també pintor il·lustrador Vicente Albarranch. Amb l'esclat de Guerra Civil, la seua activitat pictòrica es paralitzà i tornà a Elx a treballar en la rellotgeria familiar. Va aconseguir ser director de l'Escola Municipal de Dibuix, però al finalitzar la guerra, fou destituït del càrrec. En els anys quaranta va participar en la restauració de Santa Maria en la qual va pintar el quadre per al bocaport del cambril de la Mare de Déu, i també féu una còpia de l'oli d'Antoni Villanueva de la patrona d'Elx per a l'oratori del saló de sessions municipal. Va participar en la I (1944) i II (1946) Exposició Provincial de Belles Arts de la Diputació d'Alacant i el 1947 es va traslladar a València, on es dedicaria a una pintura de caràcter comercial

amb temàtica de gitanes i vistes marines. El 1967, malalt, s'instal·là a Santa Pola, on va morir.³²

Autor: Francisco Rodríguez S. Clement. [Fig. 14]

Any: [1940].

Llegenda: «Año 1941. Restauración del Misterio de Elche».

Mesures: 75,50 x 65,50 cm.

Tècnica: Temple sobre fusta.

Tipus d'ingrés: Concurs de pintura de 1940.

Conservat en: Col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx.

Ubicació actual: Casa de la Festa. Primera planta. Sala de conferències (emmarcat).

Descripció: Observem la Mare de Déu en el seu llit junt a sis apòstols i l'àngel amb la palma en l'interior de la Mangrana. El fons de l'obra està compost per la Basílica i per palmeres. Segueix l'autor el mateix estil, grau d'acabament i tècnica que en l'obra anterior. El text, «Año 1941. Restauración del Misterio de Elche», en el vèrtex inferior dret. En el revers, un text manuscrit que verifica l'autoria de l'obra: «Eduardo Rodríguez Samper, pintor e hijo del pintor Fco. Rodríguez S. Clement, certifico: que esta obra pintada al dorso, cartel anunciador de la Restauración del Misterio de Elche, es original de mi padre y pintada al óleo sobre temple. Elche, 15 enero 1998. [Rúbrica]».

Autor: Val. [Fig. 15]

Any: [1940].

Llegenda: «Año 1941». Ocult: «Restauración del “Misterio de Elche”». Superposat: «Festa d'Elig. En el tercer año de su restauración con el “Voto de Elche”».³³

Mesures: 101,00 x 71,50 cm.

Tècnica: Gouache sobre paper. Collage.

Tipus d'ingrés: Concurs de pintura de 1940.

Conservat en: Col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx.

Ubicació actual: Casa de la Festa. Primera planta. Sala de conferències (emmarcat).

Restauració: Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals, 2012.

Descripció: Gran figura de la Mare de Déu entre dos àngels geometritzats, com a elements principals del cartell. Guarda l'estètica dels cartells propagandístics de l'època. En ocre i blanc, llevat de la roba de la Verge, en color blau i roig. Presenta una base de dibuix de grafit. En el vèrtex inferior dret, l'escut d'Elx. Apareix superposat al cartell origi-

³² Tina PASTOR IBÁÑEZ, *De la tradición a la modernidad. Los orígenes de la pintura moderna en Elche*, Universitat d'Alacant, Alacant, 2000, p. 211-231. També Rafael McEvoy, *Memoria digital. Cátedra de Pedro Ibarra i Ruiz. Rodríguez Sánchez Clement, Francisco*. <<http://www.elche.me/biografia/rodriguez-sanchez-clement-francisco>> [Consulta: 30 de maig de 2015]

³³ El «Vot d'Elx» fou una creació d'Eugeni d'Ors pel qual la ciutat d'Elx s'adheria al moviment internacional que demanava al Papa la declaració del Dogma de l'Assumpció de la Mare de Déu. Consistia en el jurament per part de tots els il·licitans de defensar l'Assumpció de Maria en cos i ànima i tenia lloc en la Basílica de Santa Maria en acabar la processó del 15 d'agost. Es va produir els anys 1943, 1946 i 1949, ja que l'1 de novembre de 1950 Pius XII proclamà solemnement l'esmentat dogma assumpcionista.

nal el text «Festa d'Elig. En el tercer año de su restauración con el “Voto de Elche”», pintat sobre un paper blanc retallat. [Fig. 16] En el vèrtex superior esquerre la signatura de l'autor, Val, que no hem sabut identificar.

Utilització: L'afegit al cartell es va fer per a utilitzar-lo com a portada de la revista *Festa d'Elig* de 1943, per la qual cosa també va ser necessari transformar el 1941 original el 1943, manipulant l'última xifra. [Fig. 17]

Altres reproduccions: *Festa d'Elig*, 1943 (portada). J. CASTAÑO GARCÍA, «L'arxiu del Patronat de la Festa», *Información* 11-08-1989 (especial *Misteri d'Elx*), p. 14-15. «La Festa y sus carteles», *La Verdad*, 10-08-1990 (especial *Misteri '90*), p. 20-21. Carmen GUTIÉRREZ CARDONA - María MARÍN MARTÍNEZ - Encarnación SALAS SIRVENT - Rafael NAVARRO MALLEBRERA, *Festa d'Elx*, 44 (1992), p. 131. Biel SANSANO, «El ressorgir de *Festa d'Elx*», *Información*, 19-11-1992 («Artes y letras»), p. 1-2. Pepe Antón, «El Misteri, en cartel», *La Verdad*, 10-08-1995 (especial *Misteri 95*), p. 11. «Color para la Festa», *Información*, 23-07-1996 (portada). «Retrospectiva de *Festa d'Elx*», *El Periódico*, 27-05-2001 (especial *Misteri d'Elx*), p. 51. «Carteles para una Festa», *Información*, 10-08-2002 (especial *Elche: El Misteri... y mucho más*), p. 36-37. Josep María ASENSIO VERDÚ - Joan CASTAÑO GARCÍA, *Alberto Asencio González i la Festa d'Elx, Epistolari (1935-1970)*, Patronat del Misteri d'Elx, Elx, 2004. *Festa d'Elig (1942-1953)* [document digital], Patronat del Misteri d'Elx, Elx, 2004. *Los carteles del Misteri d'Elx: Conservación, restauración y puesta en valor de los bienes culturales materiales del Patrimonio Inmaterial de la Humanidad*, Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals, València, 2012, s.p. *Festa d'Elx*, 58 (2014), p. 137.

Autor: Anònim. [Fig. 18]

Any: [1940].

Llegenda: «Restauración del Misterio de Elche. Año 1941»

Mesures: 97,50 x 68,00 cm.

Tècnica: Gouache sobre paper.

Tipus d'ingrés: Concurs de pintura de 1940.

Conservat en: Col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx.

Ubicació actual: Casa de la Festa. Primera planta. Sala de conferències (emmarcat).

Restauració: Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals, 2012.

Descripció: La figura principal es un àngel regit que sosté entre les seues mans una filacteria amb la inscripció «Año 1941». Entre el

cos de l'àngel i la filacteria, la Basílica de Santa Maria. El colze dret es recolza sobre l'escut de la ciutat d'Elx. El cartell està realitzat sobre blanc en dos únics colors, gris i blau. Molt en línia dels cartells propagandístics de l'època; en l'anatomia recorda obres de Picasso, com *Dos mujeres corriendo en la playa*. En la base, un inscripció manuscrita: «S^a Maria ¡¡Viva!!»

Altres reproduccions: *Los carteles del Misteri d'Elx: Conservación, restauración y puesta en valor de los bienes culturales materiales del Patrimonio Inmaterial de la Humanidad*, Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals, València, 2012, s.p. G. O., «Las entradas para el *Misteri* de agosto salen a la venta hoy por internet», *La Verdad*, 18-05-2013, p. 16.

Autor: Anònim. [Fig. 19]

Any: [1940].

Llegenda: «Año 1941. Restauración del Misterio de Elche».

Mesures: 93,00 x 64,00 cm.

Tècnica: Oli sobre tela.

Tipus d'ingrés: Concurs de pintura de 1940.

Conservat en: Col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx.

Ubicació actual: Casa de la Festa. Segona planta. Magatzem (emmarcat).

Descripció: La figura principal i central és un àngel amb una guitarra, que subjecta o alça una corona. Sobre un fons blau i ocre, presenta diferents elements de la ciutat d'Elx i de la *Festa*: la Basílica de Santa Maria, palmeres, la Mangrana, la palma blanca. L'àngel, en diagonal, ens guia cap al vèrtex inferior dret. Cartell plasmat en tints planes i colors saturats. Segueix les modes en cartelleria bèl·lic-triomfalista de l'època.

Autor: Anònim. [Fig. 20]

Any: [1940].

Llegenda: «Año 1941. Restauración del “Misterio de Elche”».

Lema: Corcheas.

Mesures: 97,00 x 68,00 cm.

Tècnica: Oli sobre tela.

Tipus d'ingrés: Concurs de pintura de 1940.

Conservat en: Col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx.

Ubicació actual: Casa de la Festa. Segona planta. Magatzem (emmarcat).

Descripció: S'observa la silueta de la Basílica de Santa Maria en blau sobre un camp de color ocre. En el centre, ocupant gran part del

cartell, dues notes musicals unides en groc, disposades en diagonal, que creen així un recorregut visual cap al vèrtex inferior dret. En la capçalera del cartel, el text «Año 1941» i baix, «Restauración del “Misterio de Elche”».

Altres reproduccions: J. M. GRAU, «Destinan 13.000 euros para restaurar 13 carteles del *Misteri*», *Información*, 15-11-2011, p. 9.

Autor: Emilio Martínez Sánchez. [Fig. 21]

Any: [Madrid, 28-07-1940]

Llegenda: «Restauración del “Misterio de Elche”. Año 1941».

Lema: Nóscete ipsum.

Mesures: 100, 05 x 70, 00 cm.

Tècnica: *Gouache* sobre paper.

Tipus d'ingrés: Donació d'Eutiquio Estirado Parrilla al Museu Municipal de la Festa (16-11-2004).

Conservat en: Col·lecció del Museu Municipal de la Festa d'Elx.

Ubicació actual: Despatx del Centre Documental del Museu Municipal de la Festa.

Descripció: Sobre un camp ocre, en un cercle blau, la silueta d'Elx amb la Basílica de Santa Maria com a element principal i dues palmeres amb cromatisme natural, envoltades amb un pentagrama. Els textos en color blau.

Autor: Anònim. [Fig. 22]

Any: [1940].

Llegenda: «Lema: “Palmito”» / «Año 1941. Restauración del “Misterio de Elche”».

Lema: Palmito.

Mesures: 100, 05 x 70, 00 cm.

Tècnica: Oli sobre llenç.

Tipus d'ingrés: Concurs de pintura de 1940.

Conservat en: Col·lecció de l'Arxiu Històric Municipal d'Elx.

Ubicació actual: Despatx d'administració de la Biblioteca Pública Municipal Central Pere Ibarra d'Elx (Centre Cultural Sant Josep) (bas-tidor sense emmarcar).

Descripció: Sobre un camp de color negre, hi ha disposades dues figures. A la dreta, la Verge Maria agenollada en posició de resar, i a l'esquerra, un àngel que du una petita palma blanca. La resta d'elements són al·lusius a Elx: una Mangrana, palmeres i la Basílica de Santa Maria. Disposat diagonalment, en blanc, un pentagrama amb notes musicals. Els elements presenten un grau d'iconicitat elevat i un grau de saturació intermedi i amb tints planes, molt a la moda de l'elaboració de cartells de l'època.

Altres reproduccions: A.J.S., «Carteles con arte e historia», *Información*, 13-01-2004, p. 6.

Altres cartels de la Junta Nacional Restauradora (1942-1948)

Amb la fi de caracteritzar completament l'actuació de la Junta Nacional Restauradora pel que fa als cartells de la *Festa*, presentarem també les edicions fetes mentre va existir l'organisme, és a dir, fins a l'any 1948.

Pel que fa a 1942, com hem dit i com veurem en les fitxes tècniques, es va utilitzar l'original presentat per Juan José de Orta al concurs de 1940 per a compondre el cartell: la banda inferior en què anava la llegenda obligatòria va ser substituïda per un resum del programa de festes, i sobre la part superior del cartell es va estampar «Elche 1942». [Fig. 11] El treball va ser realitzat per l'empresa litogràfica J. Aviñó de València i per la documentació conservada, sabem que també era habitual, com encara es fa ara mateix, imprimir cartells de dimensions inferiors destinats als aparadors dels comerços, que també es repartiren a València i a Alacant. En una carta de Julio Aviñó a Francisco Espinosa del 20 de juliol de 1942, indicava l'impressor valencià:

Seguidamente de sostener la conferencia anteriormente citada, pasé aviso a la agencia La Ilicitana, para que viniera a recoger las dos cajas que contienen los carteles de «El Misterio de Elche» que se han hecho para la Junta de Fiestas de ésa.

Con respecto a la labor encomendada de encargar a una agencia de las que fijan carteles, recomendado al Sr. Mollá, mi sobrino, tengo la satisfacción de comunicarles que me he puesto al habla con una persona que realiza dicho trabajo a la cual se le han entregado 200 carteles para su colocación en muros. Además de ello estamos realizando una gestión para ver de conseguir del Ayuntamiento de ésta que autorice su colocación con la exención del timbre correspondiente y seguramente que mañana o pasado tendremos la contestación definitiva. Seguidamente se procederá a la fijación de dichos carteles los que quedarán colocados en un par de días.

Supongo que habrá visto los carteles entregados hace días al Sr. Orts y que habrán sido de su agrado con respecto a mi trabajo, tanto de tiraje como de dibujo.

Tengo en máquina los carteles pequeños los que dentro de breves días tendré terminados y seguidamente procederé a su envío.³⁴

Uns dies després, tornava a escriure Julio Aviñó a Elx, però manifestant les dificultats que havia tingut a l'hora que els comerços valencians posaren cartells de la *Festa* en els seus aparadors:

³⁴ Carta de Julio Aviñó, de València, a Francisco Espinosa, 20-07-1942 (APME, sig. 3/10).

Hoy he entregado a la agencia La Illicitana 1 cajita y un paquete que contiene los carteles pequeños que les faltaban a servir (esto con respecto a la cajita) y el paquete que contiene el boceto que nos remiteron para original del cartel.

Como observarán por la factura y les indico anteriormente, les remito todos los carteles pequeños pues, como quedamos, he realizado algunas gestiones para que el comercio de ésta colocara en algunos escaparates dicho cartelito, pero todos ponen peros o inconvenientes pues nadie quiere hacer favores de esta índole y parece ser que lo que suelen colocar, que son fotografías o cartelitos de cine es porque les regalan algunas entradas. En vista de ello, como anteriormente digo, he remitido todos los cartelitos pequeños a Vdes., pues quizá desde ésa a sus proveedores será más fácil de conseguirlo. Siento verdaderamente que no haya podido obtener el resultado apetecido como con respecto a los timbres del Ayuntamiento.

Debido a que con el envío citado queda servido todo su estimado encargo, me permito acompañarles la factura correspondiente a los trabajos servidos y como observarán, en ella lleva cargado lo que me han cobrado de colocar en los muros los 200 carteles que me encargaron lo hicieran.³⁵

³⁵ Carta de Julio Aviñó a la Junta Restauradora del Misterio de Elche y de sus Templos, 29-07-1942 (APME, sig. 3/11).

³⁶ Factura de Litografía Julio Aviñó, de València, a la Junta Restauradora, 29-07-1942 (APME, sig. 3/11). D'altra banda, es pagaren 39,80 pessetes a Transportes La Illicitana, «por portes de carteles propaganda Misterio de Elche, según factura adjunta» (APME, sig. 5/44).

³⁷ Saluda d'Antonio Ramos Carratalá, director general de la Caixa d'Estalvis del Surest d'Espanya a Antonio Ripoll Javaloyes, president de la Junta Restauradora, 07-08-1942 (APME, sig. 3/88).

³⁸ Saluda de Juan Grau Vilalta, secretari general de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació d'Alacant a Antonio Ripoll Javaloyes, 07-08-1942 (APME, sig. 3/86).

³⁹ APME, sig. 5/51.

⁴⁰ En el mateix any 1933, aquest autor havia guanyat el primer premi del concurs de cartells de les Falles de València.

Per l'esmentada factura sabem que es tiraren 2.050 cartells per un total de 3.000 pessetes, dos-cents d'ells fixats en València per 150 pessetes. A més, es feren 2.500 «afiches» de 32 x 48 cm per un total de 1.750 pessetes. El preu total, incloent-hi ports i caixes, va ser de 4.955 pessetes. En la mateixa factura es refereix «devuelto el boceto por la misma agencia en un paquete».³⁶

El cartell va ser distribuït també fora d'Elx. Per exemple, sabem que dos exemplars van ser remesos a la Caixa d'Estalvis del Surest d'Espanya, «que de acuerdo con sus deseos, han sido fijados en sitio visible en estas oficinas».³⁷ D'altres foren enviats a la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació d'Alacant, «que esta Cámara ha colocado en lugar visible de sus oficinas, con el mayor agrado».³⁸ I també es conserva un pagament de la Junta a Manuel Lucio, d'Alacant, per fixar dos-cents cartells de les festes d'Elx.³⁹

L'any següent, a proposta d'Eugeni d'Ors, la Junta Restauradora va instaurar la celebració triennial de l'anomenat «Vot d'Elx», que ja hem comentat. El cartell es va encarregar al cartellista valencià Salvador Mollá Biosca, que ja havia fet el de 1933 per al primitiu Patronat de la Festa naixcut de la declaració de l'obra com a Monument Nacional per la II República.⁴⁰ [Fig. 23] Aquest autor treballava en l'esmentada litografia Aviñó de València, dels dirigents de la qual sembla que era

nebot, segons hem vist. Es desprén de la documentació conservada que se li demanaren diversos dibuixos i se li feren diferents indicacions fins a arribar al resultat final:

Sin ninguna de tus noticias de que tener el gusto de referirme, formulo la presente después de recibir la de nuestro amigo Thous,⁴¹ para exponerte el resultado y opinión referente al cartel de agosto.

Nos parece bien el Santo Tomás, a poder ser sin el indio, cuyo blanco podría aprovechar para el texto, y la invocación en vez de la Virgen que tu pones, tiene que ser el grupo de la Coronación de un boceto tuyo que te acompaño, dándole todo el colorido posible y aspecto de verdadero cartel.

Este año te forzamos la idea, porque es imprescindible esto para la Semana Asuncionista que preparamos.

Cuando tengas el boceto lo mandas urgentemente y espero que lo hagas sin pérdida de momento.

El texto que tiene que llevar es el siguiente:

En la parte superior:

ELCHE

1943

En la parte del texto:

REPRESENTACIÓN DE SU MISTERIO

Semana Asuncionista

Del 12 al 16 de Agosto

VOTO DE ELCHE

Declaración Dogmática de la ASUNCIÓN DE MARÍA.

El otro cartel del caballo queda aceptado para las fiestas de diciembre, solamente con la vestidura del jinete que ya con tiempo te daremos dibujo.⁴²

Respecte als diferents cartells de la *Festa* fets per Salvador Mollá, manifesten Rosa M. Castells i José Piqueras:

Tras estos carteles iniciales [es refieren a los del concurs de 1940], el valenciano Salvador Mollá resolverá por encargo directo varios de los siguientes carteles litográficos, en los que se aprecia su maestría en el uso del claroscuro a base de graduales y efectivas transiciones tonales efectuadas con aerógrafo, y en los que representa escenas de los diferentes momentos del drama con un dictamen ajustado a las necesidades del guión, todo ello resuelto mediante un marcado carácter monumental y constructivo en el que no es difícil apreciar la impronta del mejor cartelista valenciano de los años treinta, tal y como dejó patente en su cartel para Elche, ya citado, de 1933.⁴³

⁴¹ Maximilià Thous (1875-1947), periodista i escriptor valencià, promotor del Museu Etnogràfic de València. Membre de la Junta Restauradora del Misteri, a l'agost de 1946 va rebre un homenatge al Gran Teatre d'Elx.

⁴² Còpia de carta a Salvador Mollá, de València, 18-05-1943 (APME, sig. 6/107). El cartell «del caballo» era, evidentment, per a les festes de la Vinguda de la Mare de Déu.

⁴³ Rosa M. CASTELLS GONZÁLEZ i José PIQUERAS MORENO, *op. cit.*, p. 319.

La mateixa Junta explicava a Eugeni d'Ors les gestions realitzades respecte al cartell de festes d'aquest any:

CARTEL DE FIESTAS: Hemos estudiado bocetos y después de laborioso estudio, hemos decidido el del laureado cartelista valenciano Salvador Mollá, 2º premio de la feria de muestras de Valencia de este año, que representa Santo Tomás de regreso de las Indias en primer término, de manera espectacular, y el fondo el grupo del Ara-coeli con la Virgen en el momento de ser coronada. Grupo bonito y de gran efecto de cartel.⁴⁴

També en aquesta ocasió es van distribuir cartells a Elx i a altres ciutats, com Madrid i València:

Me tomo la libertad en nombre de esta Junta y al mismo tiempo el molestarte al fin de que hagas el favor de que divulgues los 60 carteles que te envío por correo aparte de nuestras tradicionales fiestas de nuestro Misterio de Elche, haciendo las gestiones pertinentes para ello, cuyos gastos correrán de cuenta de esta Junta.⁴⁵

En el cas de València, l'encàrrec va ser fet a la mateixa litografia J. Aviñó, a qui, donada l'experiència negativa de l'any anterior, se li va afegir una carta de presentació:

De los carteles que ha confeccionado Vd. para estas fiestas, esperamos reserve 200 para fijarlos en esa capital, haciendo las gestiones pertinentes para ello y referente a los miniatura puede dirigirse al comercio y hoteles en general, para lo cual autorizo la presente carta: «Debido a la importancia artística de nuestro Misterio de Elche (Monumento Nacional) cuya representación reviste caracteres de importancia suma, rogamos a los comerciantes de Valencia expongan en sitio visible el cartel que le dará el dador de la presente».⁴⁶

Cal indicar que aquest cartell de 1943, sense la seua llegenda, va ser utilitzat com a portada de la revista *Festa d'Elig* de 1944. [Fig. 24]

De l'any 1944 no s'ha conservat cap documentació i pel mateix cartell sabem que es va tornar a encarregar a Salvador Mollá i va ser editat de nou pels tallers litogràfics d'Aviñó. [Fig. 25] Únicament ens ha quedat la resposta d'Eugeni d'Ors a l'enviament que li feu la Junta d'alguns cartells i revistes *Festa d'Elx* d'aquest any:

A la vez que dos rollos de carteles y guiones, me han llegado, anteayer y ayer, dos gratas cartas tuyas. El cartel ya figuraba, en gran formato y desde hace algunos días, en el bar de este hotel [Las Palmeras, de Vilanova i la Geltrú]; se conoce que esta vez la distribución ha sido mejor hecha que otros años.⁴⁷

Precisament, l'esmentat d'Ors era bastant crític amb el resultat dels cartells d'aquests anys. Així ho indica el 1945 quan, en parlar de la

⁴⁴ Còpia de carta a Eugeni d'Ors, 25-05-1943 (APME, sig. 6/133).

⁴⁵ Còpia de carta de Francisco Espinosa a Francisco Orts Román, de Madrid, 24-07-1943 (APME, sig. 6/148).

⁴⁶ Còpia de carta de Francisco Espinosa a José María Aviñó, de València, 21-07-1943 (APME, sig. 12/111).

⁴⁷ Carta d'Eugeni d'Ors a Alberto Asencio, 10-08-1944 (Veg. J. M. Asencio Verdú - J. Castaño García, *op. cit.*, p. 176-177).

preparació de les festes, manifestava que calia fer poc esforç aquest any per a centrar-se en l'any següent en què es desenvoluparia la segona «Il·licitiada» o «Vot d'Elx», segons la seua concepció triennal:

Acordémonos, por otra parte, que lo convenido es que este año habría un programa mínimo para echar toda la carne al asador el año que viene. Hasta creo que del cartel pudieran prescindir y, en todo caso, encargar a Eduardo Vicente una pochade a dos colores, que él hace como nadie. Lo de las litografías valencianas siempre sale mal (estéticamente hablando).⁴⁸

Eduardo Vicente Pérez (1909-1968) era un pintor madrileny que va col·laborar amb Eugeni d'Ors en l'Academia Breve de Crítica del Arte. En la catedral d'Oriola es conserven dos olis seus de grans dimensions: *La curación de los leprosos* i *Bautismo de Cristo*. D'Ors es refereix a ell en el seu llibre *Mis salones*.⁴⁹ Uns dies després tornava a insistir sobre la seua proposta:

No sé tampoco nada más del asunto sobre el cual me hablaron Espinosa y el alcalde, acerca de las fiestas de este año y su cartel. Sobre lo primero, les dije que, en vez de enredarse en concursos y demás, encargasen directamente un cartel a Eduardo Vicente, que se lo haría de buen gusto y sin necesidad de recurrir al hórrido litografismo de Valencia.⁵⁰

Tot i que sembla que la proposta de d'Ors havia estat acceptada, ell mateix s'estranyava que a mitjan de juliol encara no s'haguera fet l'encàrrec oficial:

En lo que me parece que tal vez se arde, pero se pita poco, es en la preparación de lo que haya de hacerse este año para las fiestas de agosto. En su carta, me decía Espinosa que al día siguiente se iba a acordar el encargo del cartel a Vicente. Pero Vicente, a quien se lo dije y aceptó muy contento, no ha recibido a estas horas ninguna indicación. Por si resultara que no tienen sus señas, se las incluyo. Pero, caramba, si ya estamos a medio julio, como quien dice.⁵¹

La manca de qualsevol altra documentació i també de cap exemplar del cartell de 1945 ens impedeix saber el resultat final de totes aquestes gestions i, ni tan sols, si es va editar un cartell aquest any. Unes paraules d'Alberto Asencio a Eugeni d'Ors, que veurem més avant, ens duen a pensar que no es va fer cartell perquè no s'encarregà a Eduardo Vicente i un esbós que s'havia preparat a la litografia Aviñó de València tampoc es va utilitzar. El mateix Eugeni d'Ors es manifestava bastant molest al respecte i sospitava que la Junta, sense dir-li res, havia encarregat un cartell a València, com tenia per costum:

⁴⁸ Carta d'Eugeni d'Ors a Alberto Asencio, 03-06-1945 (Veg. J. M. ASENSIO VERDÚ - J. CASTAÑO GARCÍA, *op. cit.*, p. 198).

⁴⁹ E. d'Ors, *Mis salones*, 1945, p. 241-245 i 274-278.

⁵⁰ Carta d'Eugeni d'Ors a Alberto Asencio, 17-06-1945 (Veg. J. M. ASENSIO VERDÚ - J. CASTAÑO GARCÍA, *op. cit.*, p. 203).

⁵¹ Carta d'Eugeni d'Ors a Alberto Asencio, 07-07-1945 (Veg. J. M. ASENSIO VERDÚ - J. CASTAÑO GARCÍA, *op. cit.*, p. 207).

He sentido mucho lo ocurrido con Eduardo Vicente. En la confianza de una carta de Espinosa, en la cual éste me decía literalmente que, al día siguiente sería acordada por la Junta la designación de Vicente para hacer el cartel, se lo comuniqué yo así a éste y él, a instancia mía, motivado por lo adelantado de la estación, empezó los croquis para el proyecto. Ahora nos encontramos con que sin habernos dicho nada antes en sentido negativo, ni a él ni a mí, se declara este imposible. Me parece que lo menos que se podría hacer en este caso es que Espinosa escribiese a Vicente (cuya dirección tiene V.) con algunas explicaciones. El efecto sería para todos desastroso particularmente, si, como no dejo de temer, no se trata de una imposibilidad de tardanza, sino por haberse encargado el cartel a alguno de aquellos dibujantes y litógrafos de Valencia, que tan avezados nos tienen a sus horrores.⁵²

L'encàrrec del cartell a Eduardo Vicente quedà pendent per a l'any 1946 i així ho recordava d'Ors en una carta de novembre de 1945 quan ja es preparaven els principals assumptes de l'any següent: «Cartel de Vicente, para que no se repitiesen las terribles y consuetudinarias prisas, que tantas veces han esterilizado la propaganda».⁵³ Encàrrec que, al març de 1946, encara no s'havia produït: «En cuanto al cartel de Eduardo Vicente, es opinión de todos el efectuar el encargo, pero para ello ya le daré a V. noticias concretas a mi regreso de Barcelona para donde salgo precisamente hoy».⁵⁴ De fet, l'encàrrec oficial no es va fer fins al 16 de maig:

En atención a los relevantes méritos que en Vd. concurren y al interés por nuestra ciudad y su Misterio, esta Junta tiene el honor de encargarle el cartel anunciador de las fiestas que en el año actual se celebrarán en honor a nuestra Patrona María de la Asunción.⁵⁵

Però tampoc aquest any es va imprimir el cartell de Vicente, que no va agradar a la Junta, com Alberto Asencio explicava a Eugeni d'Ors:

He guardado para el final el asunto para mi más espinoso: el del cartel de las fiestas. Han sucedido varias cosas con él relacionadas. En primer lugar que el cartel de Eduardo Vicente no ha llegado a mi poder hasta esta mañana cuando ya no hacía falta. Y digo que no hacía falta, porque ante la premura del tiempo y en vista de que no llegaba, di la orden hace tres o cuatro días a la litografía valenciana de que comenzasen a tirar los carteles con el boceto que nos hicieron para el año pasado y que, como Vd. sabe, no se utilizó.

Pensaba yo, y creo que acertadamente, que el cartel de Vicente, ya que no se utilizaba este año, podría utilizarse en el próximo. Pero, aquí viene lo más gordo, ni a mí, ni a los tres o cuatro amigos íntimos a quienes lo he enseñado, nos ha gustado el cartel. Quizá estas manifestaciones parezcan a Vd. un poco atrevidas, pero en tal caso, sírvame de disculpa mi ignorancia en cuestiones

⁵² Carta d'Eugeni d'Ors a Alberto Asencio, 21-07-1945 (APME, sig. AAG/271).

⁵³ Carta d'Eugeni d'Ors a Alberto Asencio, 05-11-1945 Veg. J. M. ASENCIO VERDÚ - J. CASTAÑO GARCÍA, *op. cit.*, p. 218).

⁵⁴ Còpia de carta d'Alberto Asencio a Eugenio d'Ors, 27-03-1946 (Veg. J. M. ASENCIO VERDÚ - J. CASTAÑO GARCÍA, *op. cit.*, p. 230).

⁵⁵ Còpia de carta a Eduardo Vicente Pérez, de Madrid, 16-05-1946 (APME, sig. AAG/301).

artísticas. Sin embargo, en una cosa sí que estoy seguro, y es que si como obra artística es una cosa buena el cartel de Vicente, como propaganda no es ni mucho menos lo apropiado. Figúrese Vd. que todo el cartel consiste en una figura de un ángel, pero un ángel desdibujado y desde luego muy diferente a la concepción que en Elche se tiene de los ángeles del Misterio, y en una, al parecer, palmera de fuegos artificiales, pero que tampoco se parece nada a la nuestra. Todo ello sobre fondo negro, en el cual apenas se destacan los rótulos anunciadores de las fiestas. En fin, para que Vd pueda juzgar con mayor conocimiento de causa sobre el acierto del señor Vicente, estoy dispuesto a enviarle a Vd. el cartel para que me dé su opinión. Yo creo que la nuestra es acertada y lamento que, con ello, pueda molestar al amigo Vicente, cosa que no quiero de ninguna manera, pero, en verdad, me parece que lo que nos ha hecho no es aprovechable para Elche.⁵⁶

De la contestació d'Eugeni d'Ors podem entendre també un rerefons de caràcter econòmic que va embolicar tota aquesta qüestió:

En lo del cartel vicentino, hay una cosa que me sorprende; y es que V. me diga que no le ha llegado hasta la mañana del 6, siendo así que el 25 anterior yo creí oír que ya lo tenía V. desde aquella mañana. Del conflicto a que V. se refiere creo que la culpa debe ser de Espinosa, porque cuando ya llevaba más de tres meses yo con la noticia de que se había decidido –y por otra parte ya quedó así el año pasado– encargar el cartel a dicho artista, todavía no había escrito nada al interesado. Éste habrá recibido la petición a última hora y cuando se encontraba ausente de Bilbao: no es extraño que haya improvisado una cosa ligera, cosa de acuerdo, por otra parte, con su temperamento. La pregunta sobre precio que hice por encargo de V. recibió como sabe por respuesta que «cobraría lo que cobrase otro»; pero supongo que querría decir otro artista y no un operario litográfico... Ahora bien, lo natural ante esta respuestas es que Espinosa si le encargaba el cartel le hubiese hablado de las condiciones, del plazo, etc. Entonces, si Vicente hubiera fallado en cualquiera de estos puntos se podía cancelar el encargo.

Ahora, en la situación creada, yo no sé verdaderamente qué se puede hacer.

A Vicente no le veo ni creo verle en los días que faltan para mi partida: es posible, inclusive, que no esté en Madrid. Tal vez podrían escribirle con la proposición que juzgasen equitativa.⁵⁷

De tota manera, el cartell editat el 1946 no va ser el d'Eduardo Vicente, que suposem que li seria retornat al seu autor, sinó un altre fet de nou per Salvador Mollá, que segons hem vist, es va projectar per a l'any anterior, però que no es va dur a efecte. [Fig. 26]

Finalment, sabem que el 1947 també es van encarregar a Mollá i a la litografia J. Aviñó de València l'edició del corresponent cartell de les

⁵⁶ Còpia de carta d'Alberto Asencio a Eugeni d'Ors, 06-07-1946 (Veg. J. M. Asencio Verdú - J. Castaño García, *op. cit.*, p. 245-246).

⁵⁷ Carta d'Eugeni d'Ors a Alberto Asencio, 08-07-1946 (Veg. J. M. Asencio Verdú i J. Castaño García, *op. cit.*, p. 249-250). En la contestació d'Alberto Asencio, aclaria açò «en cuanto al asunto del cartel, sin duda sufrió Vd. un error al entender que obraba en mi poder desde el día 25 de junio. Lo que yo le dije en aquella fecha fue que, por noticias que poseía de Vicente, sabía que éste ya había entregado el cartel a la agencia que debía traerlo hasta ésta. Lo sucedido fue que dicha agencia, en vez de traerlo por camión como acostumbra, lo facturó en un vagón completo hasta ésta y el transporte, que normalmente dura un día, fue esta vez de catorce o quince. En fin, yo ya le escribí a Vicente y en cuanto reciba su contestación veré de arreglar el asunto de la mejor manera posible» (APME, sig. AAG/324).

festes. I que aquest segueix la mateixa trajectòria dels anys anteriors amb una clara influència cinematogràfica. [Fig. 27] De nou, la manca de documents s'elimina ens impedeix ampliar la informació.

No s'han localitzat exemplars d'un possible cartell de 1948, però donat l'estat d'enfrontament entre la Junta Nacional Restauradora i l'Ajuntament d'Elx, que va motivar la supressió de la primera pel Municipi al maig de 1948 i la creació del Patronato Nacional del Misterio de Elche, en el mateix juliol, però que no es posà en funcionament fins a tres anys després, quan es va aprovar el seu reglament,⁵⁸ ens du a pensar que no s'edità cartell en aquest any. El següent del qual es té notícia és de 1950, però la Junta Restauradora havia ja deixat d'existir.

Cartells localitzats

Incloem ara les fitxes tècniques dels cartells editats per la Junta Nacional Restauradora del Misterio de Elche y de sus Templos que s'han localitzat:

Autor: Juan José de Orta. [Fig. 11]

Any: 1942.

Llegenda: «Elche 1942. Fiestas de Nuestra Señora de la Asunción. “Nit de l'Alba” (noche del 13 de agosto) – Representación del “Misterio” (días 13, 14 y 15) – Solemne procesión – Gran Misa a cien voces dirigida por el Mtro. Conrado del Campo – Oficios religiosos – Festejos populares».

Mesures: 48 x 32 cm (es tracta, per tant, d'un dels cartells menors).

Tècnica: Litografia.

Impressió: Litrografia J. Aviñó, de València

Tipus d'ingrés: Donació de Magdalena Campello Chorro al Museu Municipal de la Festa (20-07-1997).⁵⁹

Conservat en: Col·lecció del Museu Municipal de la Festa.

Ubicació actual: Museu Municipal de la Festa. Dipòsit (emmarcat).

Altres reproduccions: *Reproducció cartells de la Festa: 1940-1950*, Museu Municipal de la Festa, Elx, s.d. [1997]. Miguel ORS MONTENEGRO, *Elche (1900-1949)*, Llibreria Ali i Truc, Elx, 1998, p. 288. «El arte del cartel», *La Verdad*, 10-08-2000 (especial *La Festa 2000*), p. 20. «Retrospectiva de Festa d'Elx», *El Periódico*, 27-05-2001 (especial *Misteri d'Elx*), p. 51. «Carteles para una Festa», *Información*, 10-08-2002 (especial *Elche: El Misteri... y mucho más*), p. 36-37. Joan CASTAÑO GARCÍA, «Festes i cultura», *Elx, una mirada històrica*, Ajuntament d'Elx, Elx, 2006, p. 420.

⁵⁸ Veg. J. CASTAÑO GARCÍA, «Una aproximació...», p. 207-210. I també J. M. ASENCIO VERDÚ - J. CASTAÑO GARCÍA, *op. cit.*, p. 284 i ss.

⁵⁹ També es conserva un exemplar en la Biblioteca Valenciana (Fondo gráfico, sig. CartellAnt12/107).

Autor: Salvador Mollá Biosca. [Fig. 23]

Any: 1943.

Llegenda: «Elche 1943. Representació de su “Misterio”. Voto de Elche. Pro declaración dogmática de la Asunción de María. “Nit de l’Albà”. Juegos Florales. Del 12 al 16 de agosto».

Mesures: 94,50 x 65,50 cm.

Tècnica: *Gouache* sobre paper.

Tipus d’ingrés: Adquisició de la Junta Nacional Restauradora del Misterio de Elche y sus Templos.⁶⁰

Conservat en: Col·lecció del Patronat del Misteri d’Elx.

Ubicació actual: Casa de la Festa. Primera planta. Sala de conferències (emmarcat).

Descripció: Figura principal policroma, l’apòstol Sant Tomàs observant com la Mare de Déu és coronada en l’Araceli: els dos àngels de la part superior de l’aparell aeri sostenen la corona sobre Maria. Llevat de l’apòstol, la resta del cartell, en gamma de grisos. En el vèrtex superior esquerre, la signatura de l’autor: Mollá. «Este cartel continuó la tradición de pintar los carteles, ya que vemos de nuevo una obra con mucho colorido, con tonalidades muy cálidas».⁶¹

Altres reproduccions: *Festa d’Elig*, 1944 (portada) [Fig. 24]. Antonio ANTÓN ASENCIO, «Carteles del Misteri», *Información*, 08-08-1987 (especial *Misteri d’Elx*), p. 17. «La Festa y sus carteles», *La Verdad*, 10-08-1990 (especial *Misteri ’90*), p. 20-21. Carmen GUTIÉRREZ CARDONA - María MARÍN MARTÍNEZ - Encarnación SALAS SIRVENT - Rafael NAVARRO MALLEBRERA, *Festa d’Elx*, 44 (1992), p. 133. *Reproducció cartells de la Festa: 1940-1950*, Museu Municipal de la Festa, Elx, s.d. [1997]. Miguel ORS MONTENEGRO, *Elche (1900-1949)*, Llibreria Ali i Truc, Elx, 1998, p. 291. «El arte del cartel», *La Verdad*, 10-08-2000 (especial *La Festa 2000*), p. 20. «Carteles para una Festa», *Información*, 10-08-2002 (especial *Elche: El Misteri... y mucho más*), p. 36-37. *Festa d’Elig (1942-1953)* [document digital], Patronato del Misteri d’Elx, Elx, 2004. *Los carteles del Misteri d’Elx: Conservación, restauración y puesta en valor de los bienes culturales materiales del Patrimonio Inmaterial de la Humanidad*, Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals, València, 2012, s.p. *La Festa a través de sus carteles, 1941-2012*, Ajuntament d’Elx - Patronat del Misteri d’Elx, Elx, 2012, 2 (parcial). Antonio Juan SÁNCHEZ, «Un Misteri para acercarse a los jóvenes», *Información*, 18-10-2013, p. 8.

Autor: Salvador Mollá Biosca. [Fig. 25]

Any: 1944.

⁶⁰ Al Museu Municipal de la Festa es conserva exposat un cartell imprès d’aquesta obra original, de 48x32 cm, que va ingressar per donació de Magdalena Campello Chorro (20-07-1997).

⁶¹ «Carteles para una Festa», *Información*, 10-08-2002 (especial *Elche: El Misteri... y mucho más*), p. 36-37.

Llegenda: «Elche 1944. Representación de su “Misterio”. “Nit de l’Albà”. Juegos Florales. Del 12 al 22 de agosto».

Mesures: 48 x 32 cm.

Tècnica: Litografia.

Impressió: Litografia J. Aviñó, de València

Tipus d’ingrés: Cessió de Magdalena Campello Chorro al Museu Municipal de la Festa (20-07-1997).⁶²

Conservat en: Col·lecció del Museu Municipal de la Festa.

Ubicació actual: Museu Municipal de la Festa. Vestíbul (emmarcat).

Descripció: L'autor, com en tots els seus cartells de la *Festa d'Elx*, ens presenta un estil clarament inspirat en els cartells cinematogràfics del moment. Amb figures principals sobre un fons degradat, ací en tonalitat blava, la Verge Maria amb la palma blanca i Sant Joan postrat als seus peus, composant una diagonal d'esquerra a dreta i de dalt a baix. En el vèrtex superior dret, la Mangrana amb l'Àngel. Tots els elements en verd, amb saturació baixa. Ja s'havia indicat que «los colores verdes predominan en la pintura y como característica del dibujo observamos que todo en la imagen, tanto los rasgos como los cabellos o los pliegues, están geometrizados».⁶³

Altres reproduccions: *Reproducció cartells de la Festa: 1940-1950*, Museu Municipal de la Festa, Elx, s.d. [1997]. Miguel ORS MONTENEGRO, *Elche (1900-1949)*, Llibreria Ali i Truc, Elx, 1998, p. 297. «El arte del cartel», *La Verdad*, 10-08-2000 (especial *La Festa 2000*), p. 20. Rosa M. CASTELLS GONZÁLEZ - José PIQUERAS MORENO, «Dibujos, carteles y otros materiales gráficos (1918-1960)», *Arte siglo XX en Alicante*, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 2001, p. 319. «Carteles para una Festa», *Información*, 10-08-2002 (especial *Elche: El Misteri... y mucho más*), p. 36-37. Rafael CONTRERAS JUESAS, *Carteles y cartelistas valencianos*, Ajuntament de València, València, 2003, p. 343. Joan CASTAÑO GARCÍA, «Festes i cultura», *Elx, una mirada històrica*, Ajuntament d'Elx, Elx, 2006, p. 417. R.B., «El patrimonio de papel del Misteri», *El Mundo*, 18-07-2011, p. 12.

Autor: Salvador Mollá Biosca. [Fig. 26]

Any: 1946.

Llegenda: «Elche 1946 Representación de su Misterio. Primera renovación trienal del Voto de Elche pro-definición dogmática de la Asunción de María. Feria de Artesanía e Industria. II Concurso Nacional de Fotografía Artística. Juegos Florales. Del 11 al 22 de agosto».

Mesures: 98,5 x 68,5 cm.

Tècnica: Litografia.

Impressió: Litografia J. Aviñó, de València

⁶² També es conserva un altre exemplar al Centre Documental del Museu (sig. CM/6), un altre a l'Arxiu Històric Municipal d'Elx (sig. P-2-2), i encara un altre a la Biblioteca Valenciana (Fondo gráfico, sig. CartelAnt12/31).

⁶³ «Carteles para una Festa», *Información*, 10-08-2002 (especial *Elche: El Misteri... y mucho más*), p. 36-37.

Tipus d'ingrés: Cessió de l'Arxiu Històric Municipal d'Elx (sig. MP 1), que el va adquirir en 2002 mitjançant subhasta, al Museu Municipal de la Festa (22-05-2002).

Conservat en: Col·lecció del Museu Municipal de la Festa.

Ubicació actual: Museu Municipal de la Festa. Vestíbul (emmarcat).

Descripció: Observem tot el cartell envoltat d'un cromatisme roig-rosa. Veiem en aquesta ocasió a la Verge Maria en un primer pla, orant, i, en un segon pla, a les dues Maries que l'acompanyen en la Festa: Maria Salomé i Maria Jacobe. En la presentació d'aquest cartell als mitjans de comunicació, després de la seua adquisició per l'Arxiu Històric Municipal, es va ressaltar que «un profundo mundo de colores rojizos y dorados crean en el cartel un especial ambiente estético, llamativo y cargado de sensibilidad».⁶⁴

Altres reproduccions: A.J.S., «El Museo de la Festa recupera un cartel de las fiestas de 1946», *Información*, 21-07-2002, p. 10. R.B., «El patrimonio de papel del Misteri», *El Mundo*, 18-07-2011, p. 12.

Autor: Salvador Mollá Biosca. [Fig. 27]

Any: 1947.

Llegenda: «Elche 1947. Representación de su “Misterio”. Nit de l'Albà. Certamen de Bandas de Música. Del 10 al 22 de agosto».

Mesures: 45 x 29,5 cm.

Tècnica: Litografia.

Impressió: Litografia J. Aviñó, de València

Tipus d'ingrés: Cessió de Magdalena Campello Chorro al Museu Municipal de la Festa (20-07-1997).

Conservat en: Col·lecció del Museu Municipal de la Festa.

Ubicació actual: Museu Municipal de la Festa. Dipòsit (emmarcat).

Descripció: Un primeríssim pla del rostre de la Verge Maria, com si es tractara d'una gran actriu de cinema, i en la seua base, els apòstols i els jueus que representen l'escena de la Joïa de la *Festa d'Elx*. Sobre un camp de color ocre, la cara de Maria sorgeix amb tonalitat color salmó, amb lleugers degradats i baixa saturació. Ja s'havia insistit que «recuerda al cartel de un estreno cinematográfico de aquellos tiempos. En este año el protagonismo lo cobra plenamente el rostro de la Virgen, que ocupa la mayor parte del cartel».⁶⁵

Altres reproduccions: *Reproducció cartells de la Festa: 1940-1950*, Museu Municipal de la Festa, Elx, s.d. [1997]. Miguel ORS MONTENEGRO, *Elche (1900-1949)*, Llibreria Ali i Truc, Elx, 1998, p. 313. «El artel del cartel», *La Verdad*, 10-08-2000 (especial *La Festa 2000*), p. 20. «Carteles para una Festa», *Información*, 10-08-2002 (especial *Elche: El Misteri... y mucho más*), p. 36-37. R.B., «El patrimonio de papel del Misteri», *El Mundo*, 18-07-2011, p. 12.

⁶⁴ A.J.S., «El Museo de la Festa recupera un cartel de las fiestas de 1946», *Información*, 21-07-2002, p. 10.

⁶⁵ «Carteles para una Festa», *Información*, 10-08-2002 (especial *Elche: El Misteri... y mucho más*), p. 36-37.

Fig. 1. Bases del concurs de pintura de 1940 (APME, sig. 5/70)

Fig. 2. Eugeni d'Ors i Alberto Asensio, entre d'altres, en l'exposició dels originals del concurs de pintura celebrada a Elx a l'agost de 1940 (Foto: Arxiu Nacional de Catalunya, Fons Eugeni d'Ors)

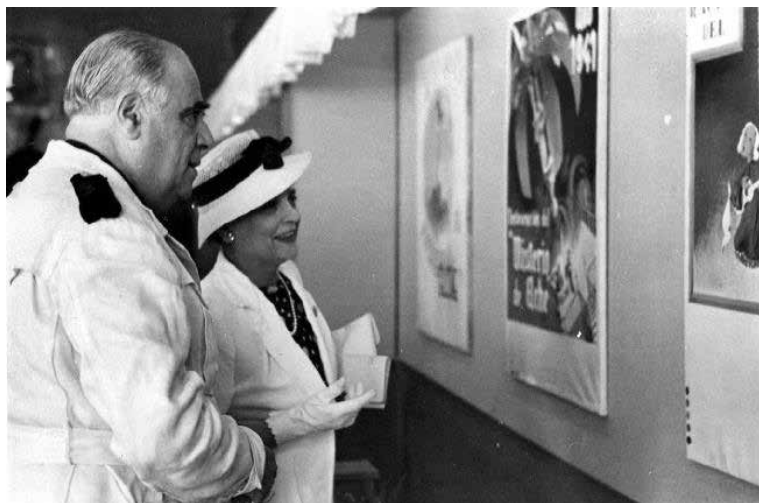

Fig. 3. Eugeni d'Ors i Marcelle Dunant en l'exposició dels originals del concurs de pintura celebrada a Elx a l'agost de 1940
(Foto: Arxiu Nacional de Catalunya, Fons Eugeni d'Ors).

Fig. 4. Assaig de la Capella de la *Festa* en l'ermita de Sant Sebastià als anys huitanta. En les parets de l'ermita, originals del concurs de pintura de 1940
(Foto: Arxiu del Misteri d'Elx)

La Rella, 29 (ISSN: 0212-6443)

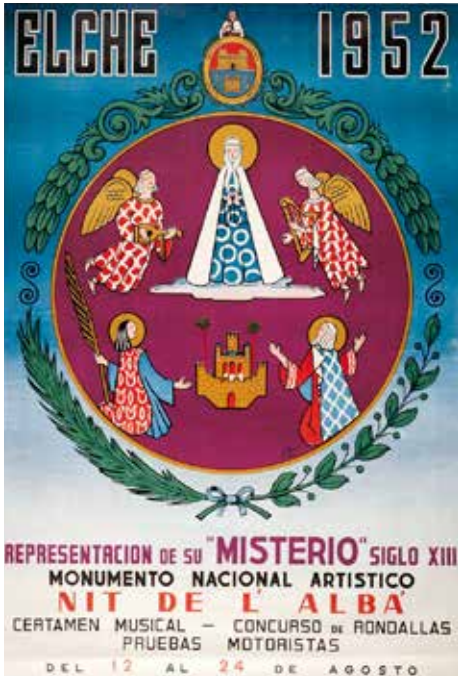

Fig. 7. Cartell de les festes d'agost de 1952
(Foto: APME)

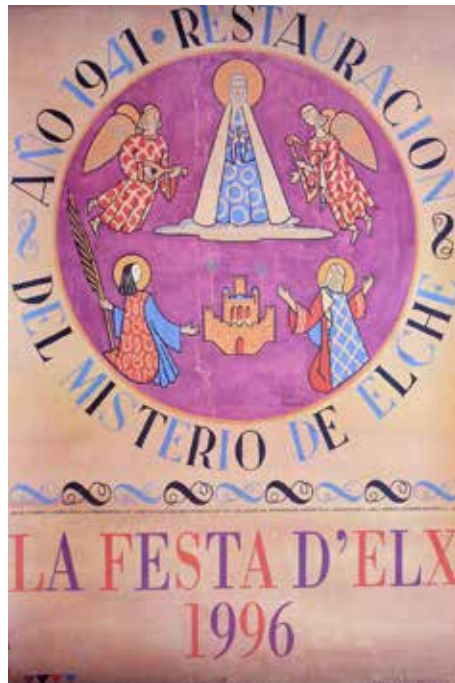

Fig. 8. Cartell de les festes d'agost de 1996, maquetat per Gaspar Jaén i Urban
(Foto: APME)

Fig. 9. Cartell de les festes d'agost de 1951, signat per Albert, de la col·lecció del Patronat del Misteri d'Elx (Foto: APME)

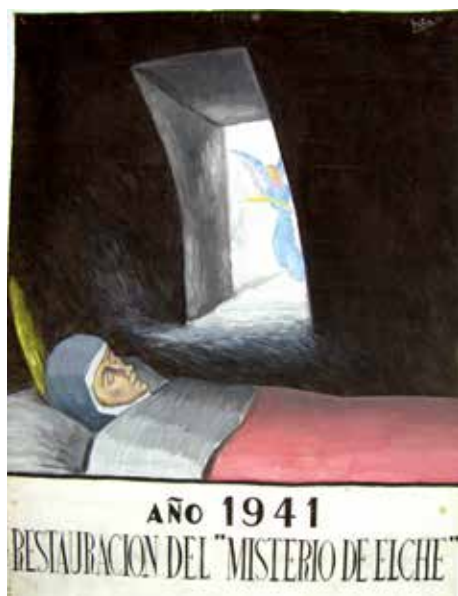

Fig. 10. Original presentat per Juan José de Orta al concurs de pintura (Foto: APME)

Fig. 11. Cartell de les festes de 1942 (Foto: APME)

Fig. 12. Portada de la revista *Festa d'Elig* de 1942 (Foto: APME)

Fig. 13. Original presentat per Francisco Rodríguez S. Clement al concurs de pintura (Foto: APME)

Fig. 14. Original presentat per Francisco Rodríguez S. Clement al concurs de pintura (Foto: APME)

Fig. 15. Original signat per Val presentat al concurs de pintura (Foto: APME)

Fig. 16. Procés de restauració de l'original amb separació de suports (Foto: Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals)

Fig. 17. Portada de la revista *Festa d'Elig* de 1943 (Foto: Arxiu del Misteri d'Elx)

Fig. 18. Original anònim presentat al concurs de pintura (Foto: APME)

Fig. 19. Original anònim
presentat al
concurs de pintura
(Foto: Àngel J. Castaño)

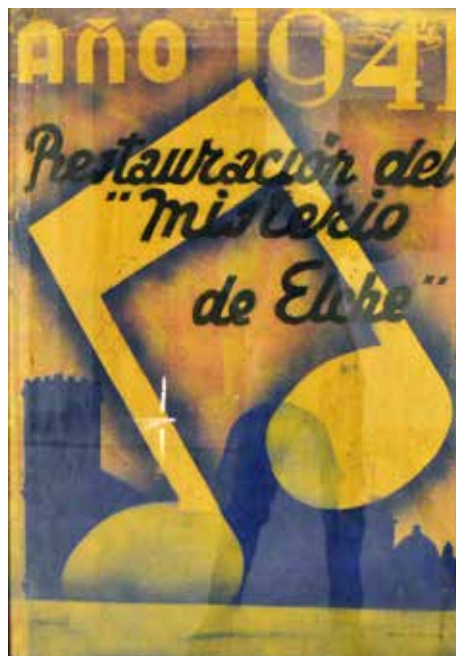

Fig. 20. Original anònim
presentat al
concurs de pintura
(Foto: Àngel J. Castaño)

Fig. 21. Original d'Emilio Martínez Sánchez presentat al concurs de pintura
(Foto: Ángel J. Castaño)

Fig. 22. Original anònim presentat al concurs de pintura conservat a l'AHME
(Foto: Joan Castaño)

Fig. 23. Cartell de les festes de 1943, de Salvador Mollá Biosca
(Foto: APME)

Fig. 24. Portada de la revista *Festa d'Elig* de 1944
(Foto: APME)

Fig. 25. Cartell de les festes de 1944, de Salvador Mollá Biosca
(Foto: APME)

Fig. 26. Cartell de les festes de 1946, de Salvador Mollá Biosca
(Foto: APME)

Fig. 27. Cartell de les festes de 1947, de Salvador Mollá Biosca
(Foto: APME)